

INGA-MARIA RICHBERG

ZAHRADNICKÁ MOUDROST PŘEDKŮ

Bohaté zkušenosti dávných dob

INGA-MARIA
RICHBERG

Zahradnická moudrost předků

Bohaté zkušenosti dávných dob

Co najdete v této knize

Předmluva8

Dobry start a zdravý růst ...10

Otázka za všechny peníze: Jaká půda? . 11

Humus, písek nebo, hlína?.....	11
Co prozradí pampelišky a kočičí ocásek	11
Lékař mezi plevely.....	12
Divoké byliny odemykají půdu.....	12

Prastaré, přesto vysoce aktuální 14

Ideální je nasekat.....	14
Žádné čerstvé dřevo.....	14
Každému, co jeho jest	15

Co říkají o půdě divoké byliny 16

Bez kompostu nefunguje nic 18

Jak získat kompost rychle.....	18
Časté obracení urychlí rozklad	18
Byliny léčivé i pro kompost	19
Vakcína pro kompost	20
Kompostový prášek z opatství Fulda	20
Bylinné přípravky antroposofů.....	21
Živočišný přípravek.....	22
Zahradničení bez ideologie	23
Kvasnice jako kompostový startér	23
Zázračné prostředky neexistují.....	23
Potíživé	24
Neporazitelní: Pýr plazivý a bršlice kozí noha.....	24
Raději zvlášť: Slupky od brambor	25

Speciální komposty26

Jílovitý kompost	26
Kompost ze stavby.....	27
Kejda a kompost.....	27
Lesní kompost.....	29
Kompost ze smrkového jehličí.....	30
Kompost Tagetes-Calendula	30

Kompost pro rajčata.....	31
Důležité kořeny	32
Na jednom místě	32
Jak zabránit falešnému startu.....	32
Mořidlo z bylinných výtažků.....	33
Prořezávání kořenů	35
Kořenová lázeň pro sazenice	35
Zalévání: Voda musí být vlažná	36
Alfa a omega zalévání	36
Přihrabávání – nejlepší ochrana mladých rostlin.....	36
Dřívější sklizeň díky ochranné čepičce	37

Mladé rostliny z vlastní produkce38

Ochrana proti cizím pylům	38
Některé potřebují zkvasit	38
Ne všechny sazenice se povedou	39
Skladování: V suchu, chladu a temnu.....	39
Řízkování bez stresu	40
Ošetření řezů	40
Na začátku jen chudá půda.....	41
Cibuloviny z vlastní produkce.....	41

Domácí hnojivo.43

Neprávem zapomenutý popel ze dřeva.....	43
Tekutá hnojiva všech typů	43

Zvláštní, ale účinné recepty45

Co dělají indiáni s mrtvými rybami.....	45
Mléko udělá své	45
Kávo sedlina, starý tuk a banánové slupky.....	46
Čajový dýchánek pro kapradiny	47
Co dokáže naftalínová kulička.....	47

Předchůdci a sousedé48

Dobrá předplodina.....	48
Náprstník jako partner brambor	49
Oblíbený brutnák lékařský a špenát	49
Společnost ocení i okurky.....	50
Máta peprná a brukvovitá zelenina.....	51
Jen jeden miluje pelyněk	51

Divoké byliny jako partneři	52
Přátelství v květinové zahradě.....	53
Růže nerada stojí sama.....	53
Ještě více barev	54
Špatní předchůdci.....	54
Co dalšího nefunguje.....	55
Problémy způsobují také stromy.....	57

Výrazné osobnosti58

Chci být sám.....	58
Každý rok na stejném místě	59
Nechte mě už na pokoji.....	60
Vždy ve středu dění.....	62
Vždy být první.....	63

Škůdci a spol. nemají šanci . .66

Prevence je nejlepší léčba67

Česnek, nejlepší přítel zahradníka	67
Přírodní antibiotikum pro lidi i rostliny	67
Vítaný soused.....	67
I květiny milují česnek	68
Jícha i čaj.....	69
Alternativy bez zápachu	69
Rajčata, všestranní pomocníci.....	70
Zelenina: Téměř vždy s rajčaty	70
Živý plot pro mrkev.....	71
Listy rajčat proti otravnému hmyzu	71
Příjemnou vůni proti mšicím & spol.....	72
Ostrá vůně proti drátovcům	73
Dřepčíci nesnášejí vlhkost.....	73
Gurmán: Chřestové mušky.....	74
Fazolová rez miluje dřevo	74
Pozor na spadané ovoce!	75
Vlna místo lepového pásu	75
Slepice – nejlepší pomocník v sadu.....	76
O kmeny se musí pečovat.....	76
Ošetření ran podle prababičky.....	76
S vápnem a hlinou přes celou zimu.....	77

Pokud přesto dojde k požáru79

Přesné posouzení škod	79
S trychtýřem a utěrkou na lovu škůdců	80

Prkno na dřepčíky	80
S křenem proti monilióze.....	80
Prostředky proti mšicím – dlouhý seznam	80
Poslední možnost: Domácí insekticid	82
Nekonečný příběh: Plži	83
Se zelnou jíchou proti nádorovce	85
Homeopatie pro nemocné rostliny.....	86
Bachovy květy	87
Popel proti škůdcům a plevelům	88
Ještě lepší: Dynamizovaný popel.....	88
Magické kamenné kruhy	89

Co zkazí chuť velkým i malým lupičům 90

Ochrana před ptačím náletem.....	90
Mravenci: Malí a pilní, ale drzí.....	90
Jak přestěhovat škvory	91
Kočkám vstup zakázán.....	91
Když se do hry vloží krtek	92
Těžký kalibr na hraboše	93
Klid na terase	94

Co věděli už naši předci.96

Osvědčené tipy pro začátek.....97

Velikost zahrady	97
Rytí – v začátcích ta nejlepší metoda	97
Nepostradatelné zelené hnojení.....	98
Kompost nikdy nezahrabávat	99
Pozor, vápno!.....	100
Stromy potřebují houby.....	100
Rostliny volte pokud možno ze svého okolí.....	101

Osvědčené tipy pro ovocný sad.102

Jahody chtějí být hýčkány	102
Ječmen jako podpora růstu.....	103
Podpora hned na začátku.....	103
Zimu rostliny přechkají s pomocí koňského hnoje	103
Letní hnojení pro každý strom.....	104
Jen se podívejte!.....	104

Každoroční řez třešní	104
Znovuobjevené ovocné špalíry.....	105
Podpořte růst.....	106
Když strom nechce kvést	106

Osvědčené tipy pro zeleninovou zahradu.....108

Chlazení není žádoucí.....	108
Zalévat i v chladném a větrném počasí.....	108
Živý plot pro každý záhon.....	108
Pomůžeme mrkvi poskočit	109
Čas na brambory.....	110
Dříve, nebo později: Hrách.....	111
Proč sejí fazole nahé panny	112
Zelené fazolky vedte vodorovně	113
Vždy spolu: Kukuřice.....	113
Cibule: Čím menší, tím lepší	113
Vděčná rajčata	114
Rajčata: Také jako špalírová zelenina	114
Keřiky šetří práci	115
Obtížný začátek: Okurky	116
Okurky se chtějí pnout	117
Rebarbora z krabice	117
Spousta práce: Chřest.....	118
Jak pěstovaly žampiony naše babičky.....	119
Zelí všeho druhu.....	120
Dýně – ideálně vedle kompostu	122
Silný a kulatý celer	122
Jak oživit unavenou pažitku.....	122
Bylinky držte zkrátka.....	123
Nejen do kuchyně: Zimní špenát	123

Osvědčené tipy pro sklizeň a skladování.....124

Sklizeň začíná z jižní strany	124
Co rok, to různá doba.....	124
Sklízet se stopkou	125
Nůžky do ruky.....	125
Chřest ve vodní lázni	125
Hadí mord nejprve uvařte	126
Pozor na zelí!	126
Cibuli jen ze stran prokypřete	126
Rané brambory přímo na stůl.....	126
Zima s čerstvými bylinkami	127
Když je ve sklepe příliš teplo	127

Skladování ve světelných jímkách.....	128
Nikdy spolu v jedné místnosti	128
Vrásčitá jablka – ne, děkuji!.....	129
Lehký mráz? Nevadí!.....	129
Osvědčené tipy pro květinovou zahradu.....	130
Delší radost z tulipánů & spol.....	130
Jiřiny velké a silné.....	130
Růže: Vždy s doprovodem.....	131
Krása popínavých růží.....	132
Co odkvete, musí pryč	132
Prosím, nůžky schovejte	133
Jak prodloužit život	134
Květiny do vázy řezat jen ráno	134
Raději sami.....	135
Čím déle, tím lépe.....	135
Jak na řez.....	135
Trocha rosy na dlouhou cestu	136

Osvědčené tipy pro péči o zahradní nářadí137

Se slatinou proti rzi	137
První pomoc pro uvolněnou násadu	137
Ochranu potřebuje také dřevo.....	137
Osvědčené tipy proti poškození mrazem.....	138
Každá zahrada má své vlastní klima.....	138
Spolehlivý varovný signál: Rosný bod	138
Když znamená prorokují mráz	138
Ochraniťelští sousedé	138
Se sněhem proti příliš brzkému kvetení	139
Ledové brnění proti mrazu	139
Kouřové signály na zahradě.....	139
Ochrana proti mrazu ve fóliovníku a skleníku	139

Měsíc, magie a kopřiva140

Astrologie pro zahrádkáře.....141

Stručný pohled do historie.....	141
---------------------------------	-----

Jednoduchá pravidla Měsíce.....143

Slunce a měsíc.....	143
---------------------	-----

Měsíc a ostatní hvězdy145

Měsíc ve zvěrokruhu.....	145
Skupiny rostlin	145

Rostliny a jejich lunární dny.....	147	Pravidla pro dny a měsíce – malý výběr.....	172
Zvláštní význam mají		Zahradník se učí ze škod.....	172
i jednotlivá znamení.....	147		
Stoupající a klesající měsíc.....	147	Výběr lidových pranostik	
Přesazování, prořezávání a sklizeň.....	148	(měsíc po měsíci)	173
Nepříznivé dny.....	149		
Vyzkoušejte si to sami!	150	Stoletý kalendář.....	176
Který lunární kalendář je nejlepší?.....	150	Počasí je Boží dílo.....	176
Jen si zaexperimentujte.....	151	Počasí řídí sedm planet	176
Dobrý Měsíc a špatná půda.....	152	Nesmysl, říká moderní věda	177
		Vytvořte si svůj vlastní kalendář.....	178
Magie na zahrádce	153		
Jablko – symbol dokonalosti.....	153	Větr a oblaka jako poslové zpráv.	180
Ohnivá kopřiva.....	154	Vane-li vítr ze západní říše	180
Ochránář netřesk střešní.....	156	Hlavně opatrně	181
Kdo nectí bez.....	156	„Jdou-li oblaka větru naproti	182
Nepřítel ďábla: Třezalka.....	157	„Když beránci.....	182
Hrdá divizna	158	„Čím bělejší jsou na obloze mraky.....	183
Více než jen koření: Libeček.....	159	„Když obloha rozcupovanou vatu připomíná.....	184
Šalvěj vítězí nad smrtí.....	159	„Když slunce nosí závoje	185
Skromná prvosenka jarní	160	„Když měsíc svítí jasně.....	186
Další dar z nebes: Vlastovičník.....	161	Měsíc jako prorok počasí	186
Nejen vánoční stromek: Jedle	161	„Když se mlha zvedne	186
Posvátný jalovec	162	„Vychází-li slunce ohnivé.....	187
Chléb ztracených duší:			
Lesní jahody.....	163	Co nám říkají o počasí zvířata.	189
Královský jitrocel.....	164	Když vlaštovky létají nízko.....	189
Výzva ke krádeži: Routa vonná	165	Co vědí zvířata o zimě.....	191
Svůdný pelyněk	166		
Kaprad' samec přináší štěstí	167	Co nám napovídají rostliny	193
		Když se květy a šišky zavírají.....	193
Hovořit s květinami?		Polední svěšené hlavy	194
Nic tak zvláštního	168	Když listí opadává rychle.....	194
Ta správná slova.....	168		
Úspěšný pokus.....	169	O autorce	207

Trocha meteorologie pro zahrádkáře 170

Lidové pranostiky – jsou aktuální i dnes?	171
Ochrana před nepříjemnými překvapeními	171

Předmluva

Vážení čtenáři,

stále více zahrádkářů se dnes ohlíží zpět a zajímá se o bohaté zkušenosti našich předků. Někteří chtějí vědět, jak se obejít bez syntetických hnojiv a insekticidů. Jiní zjistili, že na předpověď počasí v televizi nebo na internetu není vždy spolehnoutí. A další mají zkrátka pocit, že i pro nás, zahrádkáře, existuje něco mezi nebem a zemí.

Něco více než jen to, co můžeme vidět na vlastní oči. Ať tak, či onak, od našich předků se toho můžeme skutečně hodně naučit. Především se můžeme přiučit, jak dát naší zahradě to, co skutečně potřebuje, a navíc s pomocí jednoduchých prostředků, které často najdeme ve své domácnosti – a zároveň tak ušetřit spoustu peněz.

Když jsem se před více než třiceti lety začala zabývat radami a triky, které se tradovaly, byla za tím právě především snaha ušetřit náklady. Vše začalo na mé první zahrádce, ba travnatém, písčitém pozemku v jižním Hesensku. Můj studentský rozpočet nestačil na nákup tehdy běžného umělého hnojiva a kompost mi připadal jako přirozená volba. Už proto, že moje matka, vystudovaná zahradnice, dokázala svou zahradu přeměnit v dokonalé kompostové hospodářství.

Čím dál jsem s vlastní zahradou postupovala, tím více mi na mysl přicházely ty jednoduché postupy, které naše uprchlická rodina v poválečných letech využívala na pozemcích, jež nám tehdy byly přiděleny. Kromě toho mi pomáhali mí noví sousedé, všichni zkušení a dlouholetí zahrádkáři, kteří mi ochotně poskytovali rady a časem se se mnou podělili i o své tajné postupy. Ne všechny rady měly sice takový účinek, jak se očekávalo, většina z nich se však ukázala

jako nesmírně užitečná a prospěšná. A můj zájem vzbudily. Od té doby jsem se prohrabávala všemi starými zahradnickými knihami a časopisy, které jsem objevila v knihovnách. I dnes se mi na policích hromadí hory poznámek, sešitů a starých knih. A když mě pak oslovilo nakladatelství BLV, abych pro ně všechny své nasbírané tipy a triky popsala v jedné knize, byla jsem nadšená.

Do této knihy jsem – až na několik výjimek – vybírala pouze takové postupy, které jsem už sama vyzkoušela na svých zahradách a které se mi osvědčily. Některé z nich jsem v průběhu času trochu pozměnila a přizpůsobila současné době. I z této zkušenosti vyplývá má rada: Buďte otevření experimentům, zkoušejte, a především pozorujte, co vašim rostlinám dělá dobře. Protože právě tak se vyvíjely i zásady našich předků. Jsem přesvědčena, že i my dnes můžeme jejich postupy následovat a vyvinout nepřeberné množství dalších. Stačí jen mít oči otevřené.

Staré zahradnické znalosti však nemusí být vždy těmi jedinými správnými. Zdaleka ne všechno, co naši předkové na zahradě dělali, dává v současné době stále smysl. Například v roce 1893 doporučovala tehdy velmi uznávaná autorka zahradnických knih Henriette Davidisová několik metod, jak se zbavit „otravných“ žížal. Stejně tak musíme být opatrní i u starých „domácích prostředků“ proti škodlivému hmyzu a hlodavcům. I když pocházejí z přírodní lékárny, nemusí být nutně neškodné – právě naopak. Proto v mém obchodě nenajdete žádné návnady na krysy vyrobené z extrémně jedovaté hlízy druhů rostliny *Aconitum napellus*.

V neposlední řadě bychom se měli vyvarovat zahradnické zaslepenosti. Nejnovějším

příkladem je pěstování rostlin podle polohy Měsíce. I já jsem na základě svých zkušeností přesvědčena, že na tomto učení něco je. Ale ať je postavení hvězd sebelepší, pokud se o půdu nestaráme, pokud rostlinám chybí živiny nebo pokud je na záhoncích špatně kombinujeme a sousední rostliny si škodí, úspěch se zcela jistě nedostaví. Kdo se chce řídit měsícem a hvězdami, musí žít v souladu s přírodou: Musí se naučit trpělivě pozorovat, poznávat přírodu a rozpoznávat její potřeby, vyvozovat vlastní závěry a být spokojen s tím, čeho dosáhl.

Neměli bychom tak od starých receptů našich předků očekávat, že nám přinesou vždy stejně vysoké výnosy jako pěstování s umělými hnojivy, nebo se je dokonce snažit vynutit. Místo toho bychom měli být vděční za to, co nám příroda každý rok prostřednictvím naší zahrady přináší, ať už je to výživa, nebo radost z úspěchu. A měli bychom se snažit o to, aby to tak zůstalo i do budoucna. K tomu mohou být staré zahradnické znalosti opravdu velkým pomocníkem.

Ahrensburg září 2013
Inga-Maria Richberg

Pro staré klášterní zahrady je typická pestrá směs zeleniny, květin a léčivých bylin.

A vibrant garden scene. On the left, a tomato plant is heavily laden with clusters of green and ripening red tomatoes. In the foreground, a wooden crate is filled with bright red tomatoes, and several pumpkins of various colors (orange, green, yellow) are scattered on the ground. A low, dense green hedge runs across the middle ground. The background shows more garden foliage and a wooden fence. An orange semi-transparent rectangle is overlaid on the left side, containing white text.

Dobrý start
a zdravý růst

Otázka za všechny peníze: Jaká půda?

V současné době si stále více zahrádkářů nechává testovat svou půdu v profesionálních laboratořích. Typ půdy a její zásobu živin však můžete zjistit i mnohem levněji. Stačí odebrat vzorek a podrobit jej testu drobivosti a kalové zkoušce. Tímto způsobem můžete rychle zjistit kvalitu své půdy. Laboratorní rozbor se doporučuje pouze v případě, že máte podezření na kontaminaci škodlivinami nebo přehnojení.

Humus, písek nebo, hlína?

Test drobivosti

Písčitá půda může být světle žlutá až tmavě hnědá (vřesovištní půda), nelepí se, ale snadno protéká mezi prsty, i když je vlhká. Hlinitá půda je obvykle žlutavá až červenohnědá a také se za vlhka snadno drolí. Skládá se ze zhruba stejných dílů písku, prachu – prašného materiálu – a jílu. Jílovitá půda má obvykle červenohnědou barvu a za sucha tvoří tvrdé hroudy. Vlhký jíl je ohebný a lepkavý, můžete jej jednoduše vytvarovat do kuličky. A nakonec je tu černohnědý humus, který se, podobně jako hlinité půdy, dá za vlhka snadno rozmělnit a příjemně voní po lesní půdě nebo houbách.

Kalová zkouška

Čisté písčité, hlinité a jílovité půdy najdeme jen zřídka. Obvykle se jedná o směsi těchto druhů. Jakou směs má právě vaše půda a jak vysoký je v ní obsah humusu, zjistíte pomocí kalového testu: Hrst půdy rozpusťte ve sklenici vody a počkejte asi 12 hodin, dokud se rozpuštěné složky neusadí. Největší zrna má písek (0,06–2 mm v průměru). Jsou také nejtěžší, a proto se rychle usazují na samém dně sklenice. Po něm následují jemnozrnnější části: Nejdříve

hlinité, pak prašné a poté jíl, který se kvůli své velmi jemné zrnitosti (velikost částí méně než 0,02 mm v průměru) sráží až po několika hodinách a vypadá jako řídké bahno. Úplně nahoře můžete vidět cenné částice humusu: Jsou nejlehčí a částečně plavou na hladině vody. Tloušťka a barva jednotlivých vrstev poskytují přesnou informaci o složení půdy na vaší zahradě.

Co prozradí pampelišky a kočičí ocásek

Více o půdě prozrazují od pradávna byliny, mnohdy označované za plevelné. Dnes se na ně opět díváme jako na takzvané půdní ukazatele nebo indikátorové rostliny: Odhalují nejen typ půdy, ale také to, zda je propustná, nebo utužená, jaké živiny obsahuje a jaké jí naopak chybí k dosažení rovnováhy. Mimochodem: Jeden pohled nestačí. Vždy byste měli sledovat, které bylinky na vaší zahradě obzvláště zdomácněly a které se nově usadily. Právě jejich nástupy a ústupy ukazují, jak se půda v průběhu let mění. Nepropadejte proto panice, pokud vám například po letech boje

Zleva: humózní písčitá půda, čistá písčitá půda, písčitohlinitá půda.

s pampeliškami, pryskyřníkem a kočičím ocáskem (*Acalypha hispida*) najednou celou zahradu pokrýje ptačinec. To je naopak velmi dobré znamení. Ptačinec totiž ukazuje na dobře propustnou, mírně vlhkou a na humus bohatou půdu – což je vysněný cíl téměř všech zahrádkářů.

Všechny tyto rostliny možná nepoznáte hned na první pohled. To po vás ale také nikdo nechce. Ideální je koupit si přehlednou a dobře ilustrovanou určovací knihu, která vás bude pomalu seznamovat s „prapůvodními“ rostlinami vaší zahrady. I zde platí, že nejlepším učitelem je čas.

Lékař mezi plevely

Zahradní byliny však vypovídají nejen o půdě, ale poskytují také informace o zdraví svých zahradníků. Příroda posílá léčivé rostliny těm, kteří je potřebují. Moudré ženy a mniši léčitelé o tom byli přesvědčeni už ve středověku, a proto se vždy poohlíželi po tom, které byliny rostou samy od sebe v bezprostřední blízkosti jejich pacientů. To samozřejmě neznamená, že byste si měli vařit čaj ze všech bylinek na své zahradě – zejména proto,

Truskavec ptačí, který rád roste i ve spárách mezi dlaždicemi, indikuje hojnost písku v půdě.

že některé z nich mohou být jedovaté. Ale zkuste se porozhlédnout, zda tu či jinde neroste bylina, která se zdá být právě tím, co hledáte.

Když jsem před mnoha lety mívala městskou zahradu v Mnichově, objevila se tam například náhle invaze kontryhele (*Alchemilla xanthochlora*, syn. *A. vulgaris*). Já tuto rostlinu přitom nikdy nepěstovala a ani v okolí jsem žádné takové rostliny neobjevila. A najednou se mi rozsvítilo: Byla to přesně ta bylina, jejíž využití jsem vzhledem ke svému určitým zdravotním potížím už nějakou dobu zvažovala. To samé se stalo s jitrocelem kopinatým (*Plantago lanceolata*), který se objevil o něco později a ukázal se jako nejúčinnější lék na věčný zánět průdušek mých dětí.

Divoké byliny odemykají půdu

Stejně tak, jako pomáhají tyto takzvané plevely lidem, pomáhají i kulturním rostlinám v našich zahradách. Každý, kdo svou zahradu několik let pečlivě pozoruje, zjistí, že mnoho bylin takříkajíc jen prochází. Jeden rok se zničehonic objeví, další rok stejně náhle zmizí.

Když se objeví na zahradě ptačinec, je to důvod k radosti: Vaše půda pak obsahuje dostatek humusu.

Toto chování po vzoru stěhovavých ptáků lze obzvláště dobře pozorovat v nově založených zahradách. Důvod je jednoduchý: Kultivací půdy se mění životní podmínky pro rostliny. Tak se semena, která v půdě po léta dřímala, náhle probudí, protože nastal jejich čas. Proráží cestu půdou a díky nim se stává využitelná pro ostatní rostliny. Některým takzvaným plevelům se tak dnes říká pionýrské rostliny nebo také rostliny zhodnocující půdu.

V mé současné zahradě je to například svlačec rolní (*Convolvulus arvensis*), který ke mně přilétl a upřímně řečeno mě docela rozčiluje, protože se neuvěřitelnou rychlostí obmotává kolem mých trvalek. Ale zřejmě na něj dozrál čas, když teď zmizela přeslička, která léta obývala mou hlinitou půdu, značně zhutněnou stavebními stroji. Po ní následovala po tři nebo čtyři roky hořčice setá (*Sinapis alba*), která je důležitá pro svou schopnost vázat dusík a také tvořit humus – a proto se také vysévá jako zelené hnojení (viz str. 48). Obě tyto plodiny odvedly očividně dobrou práci a připravily mou půdu na další rostliny, protože svlačec plní miluje

Kopřiva poskytuje velké množství kyseliny křemičité, která zajišťuje zahradním rostlinám pevné stonky a silné listy.

OPTIMÁLNÍ PŮDA

Ideální zahradní půda obsahuje písek (chudý na živiny) a hlinité části (bohaté na živiny) v přibližně stejném poměru, i když poměr může být změněn ve prospěch jednoho nebo druhého. Obsahuje také přiměřenou vrstvu humusu.

kyprou hlinitou půdu s vysokým obsahem humusu.

Je možné, že všechny planě rostoucí byliny svým způsobem půdu zhodnocují, i když už dnes ani nevíme, jakou přesnou úlohu ta či ona má. Na to můžeme přijít jediné tak, že budeme svou zahradu bedlivě pozorovat. Některé z nich, například kopřiva dvoudomá, popenec lékařský nebo ptačinec prostřední, se zdržují i dlouhodobě a během svého životního cyklu na sebe váží důležité stopové prvky a minerální látky pro ostatní rostliny a coby živý mulčovací kryt chrání půdu (viz str. 14).

Proto byste neměli hned každý plevel vytrhávat, ale klidně některý můžete nechat růst. Pouze tam, kde se příliš rozrůstá a vytlačuje ostatní rostliny, což je příklad právě toho mého svlače rolního, je nasnadě vzít do ruky motyčku. Nicméně ani pak nemusí tyto rostliny skončit na kompostu, cenné služby mohou nabídnout i v podobě mulčovacího materiálu (viz str. 14) nebo jako jácha (viz str. 44). Konkrétně se svlačcem rolním je však třeba zacházet velmi opatrně, protože jeho vůle žít je impozantní. I malý kousek kořene stačí k tomu, aby vyrašila nová rostlina.

Proto: Než jej využijete jako mulč nebo než jej vhodíte na kompost, nechte vypleté rostliny s dužnatými kořeny raději usušit na plném slunci.

Prastaré, přesto vysoce aktuální

Snad o žádném jiném tématu se zahrádkáři nedokážou přit tak jako o **mulčování**. Mulčování přitom vůbec není nějaká vynalézavá nebo ojedinělá myšlenka moderních ekologických zahradníků, i když je to tak někdy prezentováno. Pokrývání půdy organickým materiálem má staletou tradici a v Evropě jej lze vysledovat až do klášterních zahrad v 8. století. Pravděpodobně je však ještě starší. Mulčování bylo v minulosti obvyklým způsobem hnojení a kompostování. Dnes bychom to asi nazvali plošným kompostováním. Pečlivé shrnování zahradního odpadu do kompostu, jak to děláme dnes, nebylo ve středověku totiž vůbec ještě běžné. To, co zůstalo na zahradě jako odpad, se prostě nechalo ležet. Pouze zvířecí trus a domácí odpad končily na hnojišti, které se v závislosti na místních předpisech stavělo buď hned vedle domu, anebo se z hygienických důvodů zřizovalo až za branami města. Kromě toho, jak věděli už chytrí klášterní zahradníci, mulčovací pokryv chrání půdu před vlivy počasí, šetří vodu a utlačuje růst nevíтанých rostlin.

Čím jemnější je mulč z větviček a rostlinného materiálu, tím přínosnější je pro život v půdě.

Ideální je nasekat

K mulčování je vhodná prakticky veškerá zelená hmota i větvičky, které se na zahradě nahromadí, jen bychom je měli co nejjemněji nastříhat nebo ještě lépe nasekat. Jemný mulč se dá nejen lépe a rovnoměrněji rozprostřít, ale také se rychleji rozkládá, a tím do půdy rychleji uvolňuje živiny.

Kromě toho poskytuje jemná vrstva mulče větší ochranu před vysycháním než spleť stonků. A v neposlední řadě také lépe vypadá. Pouze v některých zvláštních případech, například jako ochrana proti škůdcům, se rostliny obkládají nedrceným mulčem (viz str. 83, Mulčování stonky kopřiv proti plžům).

Nasekanou slámu, suché větve, trvalky i sekané zelené rostliny bez semen nebo směs po sekání trávníků můžeme na záhony rozprostřít okamžitě. Naproti tomu rostliny se semeny a větvičky z listnatých stromů by se měly nechat na hromadě nebo v kompostu po dobu zhruba 3–4 týdnů. V teple, které se uvolní jejich rozkladem, začnou klíčit semena, nové rostlinky však zase rychle odumírají, protože jim chybí kyslík i světlo. V případě nasekaných větví z listnatých stromů a keřů pak vysoké teploty urychlují rozklad listů a větviček, zneškodňují případné tříslloviny (viz níže) a hubí mšice. Nejlepší je během tohoto období materiál jednou nebo ještě lépe dvakrát obrátit, aby mohly vysoké teploty působit na všechna semena, kyseliny i škůdce.

Žádné čerstvé dřevo

Nasekané větvičky z jehličnanů či štěpku jejich kůry nikdy nedávejte přímo na záhon, ale vždy jej nechte ještě částečně zkompostovat. Dřevo, kůra

a jehličí totiž obsahují mnoho tříslovin (např. tanin) a pryskyřic, které mají silný inhibiční účinek na růst, a to zejména u mladých rostlin. Vysoké teploty v kompostu je však dokáží zneškodnit. Pokud chcete využít mulč na prostor v okolí kmenů stromů nebo na porost remízků, stačí, když jej necháte kompostovat zhruba čtyři týdny. Na vzrostlé porosty trvalek je zapotřebí počkat už šest měsíců. A v případě mladých rostlinek, například v nově vysazených trvalkových záhonech nebo u pěstované zeleniny, bychom neměli kompostovaný materiál použít dříve než po jednom roce. Pouze pro tvorbu cestiček můžeme štěpku položit ihned. Také čerstvé hobliny a piliny by se měly nechat zkompostovat, a sice po dobu zhruba tří měsíců, pokud se nerozloží na velmi tenké vrstvy.

Každému, co jeho jest

V podstatě byste to měli dělat tak, jak to dělali staří klášterní zahradníci: Jako mulč využívejte materiál, který se v danou chvíli na zahradě nahromadí a ideálně také tam, kde se zrovna nahromadí. Jinak řečeno: Vždy se orientujte podle přirozených životních podmínek rostlin. Bývalým lesním obyvatelům, jako jsou maliny, ostružiny a jahody, vyhovuje lesní mulčovací materiál, například smíšené odřezky z listnatých a jehličnatých dřevin, zatímco zeleninovým záhonům lépe poslouží odpad po sekání trávníků a nasekané rostliny.

Speciální mulčovací směsi nám však mohou samozřejmě i pomoci kompenzovat nedostatky půdy. Například při nedostatku dusíku pomůže mulč z kopřiv a posekaného trávniku. Pokud má půda nedostatek draslíku, přidejte mulčovací vrstvu z kostivalu lékařského a – pokud jsou k dispozici – z kapradin. Nechoďte však do lesa a neničte tamní porosty kapradin. Lepší je vysadit si vlastní plantáž rychle rostoucích kapradin ve stinném koutě zahrady. Vhodné jsou například hasivka

TIP Uložte si několik pytlů suchého podzimního listí, které můžete použít na jaře. Rozsekáte je drtičem a využijete jako náhradu mulčovací vrstvy, která se přes zimu rozložila. Využití najde zejména na záhonech se zeleninou, bramborami a jahodami. Dobrou alternativou je také jemná vrstva drcené slámy.

orličí (*Pteridium aquilinum*) nebo pérovník pštrosí (*Matteuccia struthiopteris*). Pokud půda postrádá kyselinu křemičitou – poznáte to dobře na rostlinách, které působí ochable, mají měkké stonky a často trpí houbovými nemocemi – můžete na záhon použít přesličkový a kopřivový mulč. Tyto rostliny můžete sbírat ve volné přírodě, ale nevybírejte celý porost, vždy si jich ustríhnete jen pár.

Mimochodem, sousedé jsou často velmi rádi, když je zahradníci fandící mulčování zbaví odřezků jejich živého plotu nebo posekaného trávniku. I když moji sousedé zpočátku kroutili nechápavě hlavou, dnes mi už dvakrát v roce nechávají na zápraží pytle s odřezky habrů a později i podzimního listí. Já pak tento materiál rozdrtím a použiji ho na mulčování a kompostování.

Tenká vrstva mulče, například z drceného listí, chrání na jaře půdu před vysycháním.

Co říkají o půdě divoké byliny

VÁPENATÉ PŮDY

Koukol polní	<i>Agrostemma githago</i>
Třeslice prostřední	<i>Briza media</i>
Chřpa modrá	<i>Centaurea cyanus</i>
Svlačec rolní	<i>Convolvulus arvensis</i>
Tolice dětelová	<i>Medicago lupulina</i>
Mák vlčí	<i>Papaver rhoeas</i>

ZKYPŘENÉ NEBO HLUBOKÉ HLINITÉ PŮDY

Všechny druhy lopuchů	<i>Arctium</i>
Čekanka obecná	<i>Cichorium intybus</i>
Pcháč rolní	<i>Cirsium arvense</i>
Svlačec rolní	<i>Convolvulus arvensis</i>
Mrkev obecná	<i>Daucus carota</i>
Zemědým lékařský	<i>Fumaria officinalis</i>
Hluchavka nachová	<i>Lamium purpureum</i>
Hrachor luční	<i>Lathyrus pratensis</i>
Heřmánek terčovitý	<i>Matricaria discovidea</i>
Jitrocel kopinatý	<i>Plantago lanceolata</i>
Hořčice polní	<i>Sinapis arvensis</i>
Rozrazil břechtanolistý	<i>Veronica hederifolia</i>
Vikev ptačí	<i>Vicia cracca</i>

UTUŽENÉ, VLHKÉ HLINITÉ PŮDY

Přeslička rolní	<i>Equisetum arvense</i>
Pryskyřník plazivý	<i>Ranunculus repens</i>
Pampeliška lékařská	<i>Taraxacum officinale</i>
Jetel plazivý	<i>Trifolium repens</i>

JÍLOVITÉ PŮDY

Bodlák nicí	<i>Carduus nutans</i>
Přeslička rolní	<i>Equisetum arvense</i>
Kopretina bílá	<i>Leucanthemum vulgare</i>
Mák vlčí	<i>Papaver rhoeas</i>
Mléč rolní	<i>Sonchus arvensis</i>
Vratič obecný	<i>Tanacetum vulgare</i>
Podběl lékařský	<i>Tussilago farfara</i>

PŮDY S VELKÝM OBSAHEM HUMUSU

Přýslec kolovratec	<i>Euphorbia helioscopia</i>
Hluchavka nachová	<i>Lamium purpureum</i>
Starček obecný	<i>Senecio vulgaris</i>
Ptačinec prostřední	<i>Stellaria media</i>
Rozrazil perský	<i>Veronica persica</i>
Kopřiva žahavka a kopřiva dvoudomá	<i>Urtica urens</i> a <i>U. dioica</i>

Ohnivě rudý vlčí mák potřebuje ke svému životu vápník.

Jitrocel větší upřednostňuje půdy s dostatkem dusíku.

Pampeliška lékařská často roste na utužených půdách.

PÍŠČITÉ PŮDY

Vřes obecný	<i>Calluna vulgaris</i>
Přeslička různobarvá	<i>Equisetum variegatum</i>
Mák polní	<i>Papaver argemone</i>
Jitrocel větší	
a jitrocel kopinatý	<i>Plantago major</i> a <i>Pl. lanceolata</i>
Truskavec ptačí	<i>Polygonum aviculare</i>
Mateřídouška úzkolistá	<i>Thymus serpyllum</i>
Jetel rolní	<i>Trifolium arvense</i>
Rozrazil jarní	<i>Veronica verna</i>

UKAZATEL DRASLÍKU

Drchnička rolní	<i>Anagallis arvensis</i>
Merlík bílý	<i>Chenopodium album</i>
Zemědým lékařský	<i>Fumaria officinalis</i>
Úrazník položený	<i>Sagina procumbens</i>
Kozlíček polní	<i>Valerianella locusta</i>
Rozrazil rolní	<i>Veronica arvensis</i>
Rozrazil břečťanolistý	<i>Veronica hederifolia</i>
Rozrazil trojklaný	<i>Veronica triphyllos</i>

KYSELÉ PŮDY

Vřes obecný	<i>Calluna vulgaris</i>
Pumpava obecná	<i>Erodium cicutarium</i>
Kopretina bílá	<i>Leucanthemum vulgare</i>
Máta rolní	<i>Mentha arvensis</i>
Šťovík menší	<i>Rumex acetosella</i>
Violka trojbarevná	<i>Viola tricolor</i>

UKAZATEL DUSÍKU

Různé druhy lopuchu	<i>Arctium</i>
Kokoška pastuší tobolka	<i>Capsella bursa-pastoris</i>
Vlaštovičník větší	<i>Chelidonium majus</i>
Merlík bílý	<i>Chenopodium album</i>
Svlačec rolní	<i>Convolvulus arvensis</i>
Pryšec kolovratec	<i>Euphorbia helioscopia</i>
Pětóur maloúborný	<i>Galinsoga parviflora</i>
Svízel přítula	<i>Galium aparine</i>
Hluchavka nachová	<i>Lamium purpureum</i>
Jitrocel větší	
a jitrocel kopinatý	<i>Plantago major</i> a <i>P. lanceolata</i>
Pryskyřník plazivý	<i>Ranunculus repens</i>
Hořčice polní	<i>Sinapis arvensis</i>
Lilek černý	<i>Solanum nigrum</i>
Ptačinec prostřední	<i>Stellaria media</i>
Kopřiva žahavka	
a kopřiva dvoudomá	<i>Urtica urens</i> a <i>U. dioica</i>

Přeslička rolní ukazuje na vlhké hlinité a jílovité půdy.

Svlačec rolní miluje půdy kypré a hlinité, zároveň však bohaté na humus.

Violka rolní se dobře cítí na kyselějších půdách.

Bez kompostu nefunguje nic

Mulčování má sice mnoho výhod, ale ne každému zahrádkáři vyhovuje. Zejména, pokud v žije ve vlhkých oblastech, kde se vyskytuje hodně plžů. Někdy je zelené hmoty jednoduše příliš mnoho nebo chceme pro své rostliny vytvořit speciální půdu. V takových případech je ideálním řešením pečlivě vytvořený kompost. Kompostovací hromady však vyžadují čas: Bez speciální péče a přehazování může trvat dva až tři roky, než se ze zahradního a kuchyňského odpadu stane výživný kompost. Následující postupy pomohou tento proces urychlit, užitečné jsou zejména pro zakládání nové zahrady na stavebním pozemku nebo při přechodu z tradičního hospodaření s umělými hnojivy na ekologické zahradničení.

Čím více čerstvých bylinných složek kompost obsahuje, tím rychleji se rozkládá.

Jak získat kompost rychle

Kdy vlastně začali zahradníci přemýšlet nad tím, jak by se dal proces kompostování urychlit, se mi zjistit nepodařilo. Rozhodně to však nesouvisí s naší netrpělivou a zrychlenou dobou. Vždyť již kolem roku 1890 se v zahradnických knihách doporučovalo přidávat do kompostu pro urychlení rozkladu a pro jeho obohacování živinami různé byliny, především léčivky, jako je například měsíček lékařský, kopřiva či kostival. Časem se z toho vyvinula skutečná věda, která udává jak mechanické, tak i biologické metody na vytvoření kvalitního humusu.

Časté obracení urychlí rozklad

K mechanickým metodám urychlování rozkladu patří jeho časté obracení, o kterém si v poslední době můžete přečíst v řadě zahradnickým magazínů. Používáno bylo už v době před sto lety, velmi pravděpodobně však bude tento nápad ještě mnohem starší. Důležité jsou především jeho rytmy. Někteří zahrádkáři promíchávají kompost jen zpočátku, a sice dvakrát až čtyřikrát v rozmezí 2–3 týdnů, přičemž jej pak nechávají dozrát. Jiní zase doporučují přehazovat kompost každý týden, dokud není zralý, což nastává zhruba po 2–3 měsících. Před několika lety jsem dokonce slyšela o jednom zahradníkovi, který svůj kompost obrací každý den a urychlí jej natolik, že dozraje už po třech týdnech. Pro tyto účely se také v obchodech nabízejí rotující pohyblivá síla.

Nedokážu posoudit, zda je tato forma rychlého kompostování, která se dnes využívá i při komerční výrobě kompostu, skutečně kamenem moudrců. Mám o tom však své pochybnosti. Protože v případě rychlého kompostování za pomoci

častého převrácení vznikají vysoké teploty, což nedělá dobře jeho obyvatelům – velkému množství žíhal, řadě druhů brouků a různým stejnonožcům. Jen těžko si umím představit, že by mohl být právě jejich přínos nahrazen tímto mechanicko-tepelným způsobem rozkladu.

Pravda leží pravděpodobně někde uprostřed mezi rychlým rozkladem a tradičním pomalým kompostováním. Ideální se mi zdá promíchat kompost hned na začátku dvakrát či třikrát, aby mohly vysoké teploty zničit všechny škodlivé zárodky, a pak už nechat hromadu odpočívat a přírodním pomocníkům dopřát čas, aby mohli svou práci dokončit. Tímto postupem získávám každý půlrok vyzrálý kompost.

Byliny léčivé i pro kompost

Je známo, že komposty, které obsahují mnoho bylinných složek, dozrávají výrazně rychleji.

Živý pokryv z dýňových porostů chrání kompost před vysycháním.

Bylinné části rostlin totiž obsahují velké množství vody, díky čemuž hmota kompostu nevysychá ani při rozkladu za vysokých teplot. Listová hmota se navíc rozkládá rychleji než ta dřevní. Obzvláště rychle dozrávají komposty, které neobsahují pouze vysoký podíl bylin, ale především ty s vysokým zastoupením léčivých bylin, které se používají v naturopatii. Proč tomu tak je, se zatím přesně neví. Svou roli v procesu rozkladu hrají určité minerální látky a živiny stejně jako vitamíny. Dalo by se říct, že působí jako „enzymy“ procesu rozkladu.

Kromě toho se zde zřejmě vyskytují i nehmotné složky, pravděpodobně energetické oscilace, které jsou rovněž zodpovědné za účinnost vysoce zředěných homeopatických léků. Skutečnost, že rostliny mají kolem sebe specifické bioenergetické oscilační pole, takzvanou auru, byla v minulosti už několikrát popsána a díky Kirlianovým fotografiím, stejně jako moderním tzv. colorplate postupům, které tyto vibrace

O rychlé zrání kompostu se postará heřmánek, ko-přiva, pampeliška a řebríček.